

DOI: 10.18524/2307-4558.2021.36.249717

УДК [811.161.1+811.161.2]’373.23(477.74-13)

ВДОВИЧЕНКО Наталія Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна; тел.: +38 098 0821538; e-mail: vdovichenkonv2017@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7267-2258

РОСІЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ШАРИ ПРІЗВИЩЕВОГО АНТРОПОНІМІКОНУ МІСТА ВИЛКОВЕ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. *Метою* статті є аналіз обсягу, структури, семантики твірних основ російських та українських прізвищ, що належать мешканцям міста Вилкове Одеської області. *Об’єктом* дослідження стали прізвищеві антропоніми. У роботі застосовується *методика* лінгвістичного аналізу, що включає описовий *метод*, *метод* зіставного та кількісного аналізу. *Результати* аналізу дають підстави стверджувати, що за семантичної тотожності структурний склад російських та українських прізвищ значно відрізняється: українські прізвищеві назви більш різноманітні. Авторкою було зроблено *висновок*, що у місті Вилкове, яке було засноване у XVIII ст. старовірами-некрасівцями, до яких долучилися запорізькі козаки, і яке є історично білінгвальним, переважають російські прізвища, друге місце посідають українські. Установлено, що українські та російські прізвища мають багато спільного: більшість із них патронімічні за семантикою своїх твірних основ, бо позначають іменування сина за власним іменем, родом занять, походженням, фізичними та психічними особливостями батька. Однак в українських прізвищах використовуються більш різноманітні форманти порівняно з російськими. Прізвищева антропонімія міста дала змогу спостерігати географічний чинник у його заселенні українцями, головню з теренів Наддніпрянщини, Полтавщини, Запоріжжя, Волині та Західного Полісся. У Вилковому спостерігається значний шар зукраїнізованих польських прізвищ, тоді як російські прізвища досить компактні і не виявляють особливих територіальних ознак. Показово, що абсолютна більшість російських прізвищевих назв традиційні, створені ще у початковий період їх формування і певною мірою відображають традиційний спосіб життя і світогляд старообрядців — засновників цього населеного пункту.

Ключові слова: власні імена, прізвищева антропонімія, російські прізвища, українські прізвища, місто Вилкове Одеської області.

Постановка проблеми. Прізвища — один з класів антропонімів, які є частиною ономастичної системи кожної національної мови. Кожен онім містить інформацію про особливості іменованого об’єкту, історичну епоху, у якій виникла назва, етнос, який створив назву, мову, на якій створена назва. Власна назва, або онім є особливою мовною одиницею, що використовується для індивідуального називання одиничних денотатів, характеризується опосередкованим зв’язком із поняттями і має специфічні семантичні, граматичні, функціональні особливості [6, ч. 2, с. 7–8].

В ономасіологічному полі будь-якої мови ядреними компонентами є антропоніми. До них належать офіційні, гіпокористичні, демінутивно-меліоративні, аугментативно-пейоративні форми, імена по батькові, андроніми, патроніми, прізвиська, псевдоніми, криптоніми тощо [2, с. 31]. Антропоніми містять інформацію, яка закладена в концептуальних поняттях, відтворених у мовних картинах світу різних лінгвокультур. Центральна постать людини з її власним іменем і прізвищем зумовлює актуальність роботи, яка присвячена вивченню прізвищевих антропонімів одного з багатонаціональних регіонів України — Одеської області.

Вивченню в цьому аспекті підлягає, зокрема, місто Вилкове, яке історично складалося як осередок старовірів-некрасовців, що втікали від релігійних переслідувань, а також місце, де формувалася Задунайська Січ після знищення Запорізької Січі. Місто є історично білінгвальним, але структуру прізвищевих іменників цієї місцевості досі ніхто не вивчав, і цим зумовлена новизна нашого дослідження.

Зв’язок з попередніми дослідженнями. Російські та українські прізвища на сьогодні вивчалися у різних аспектах і наукових парадигмах. Російські дослідники В. К. Чичагов, В. І. Зінін, С. І. Котков, О. В. Суперанська, А. Н. Мирославська, В. І. Супрун та ін. аналізували прізвища в історичному, етимологічному, структурному, морфологічному, функціональному аспектах, в антропологічній та лінгвокультурологічній парадигмах. Українські мовознавці П. П. Чучка, М. В. Карпенко, Ю. О. Карпенко, М. Л. Худаш, Ю. К. Редько, М. М. Торчинський та інші науковці вивчали і вивчають національні прізвища з тих самих позицій, аби глибше зрозуміти процес їх становлення, всю лінгвальну й нелінгвальну інформацію, що прихована в них. В останні роки лексикографічна обробка українських прізвищ знайшла місце у двотомному «Словнику українських прізвищ» Ю. К. Редька (Львів, 2007), у «Практичному словозмінно-орфографічному словнику прізвищ Центральної та Східної Донеччини» Ю. М. Новікової (Донецьк, 2007), у словнику «Прізвища степової України» В. О. Горпинича (Дніпропетровськ, 2000) та ін.

Формулювання завдань. Об’єктом аналізу нашого дослідження є прізвищевий антропонімікон міста Вилкове Одеської області. Предмет розгляду — це кількісне співвідношення російських та

українських за походженням прізвищ, їхні структурні особливості, визначення основних мотивів прізвищевої номінації у зазначеному місті та місць розповсюдження тих чи інших типів прізвищевих номінацій. Матеріалом дослідження послуговували сучасні російські та українські прізвища вилківчан, обрані шляхом репрезентативної вибірки з даних перепису населення 2001 року, які були отримані у Вилківській міській кількостю 386 онімів.

Виклад основного матеріалу. Українські та російські прізвища, які зазвичай утворюються від власних імен, типологічно подібні. До них належать імена, що надаються при хрещенні, а також прізвиська, отримані людиною за професійною ознакою, за місцем проживання, порядком народження, способом поведінки та ін. Російський антропонімікон м. Вилкове, заснованому у XVIII ст. формувався в основному під час заселення цих місць старовірами-некрасівцями, до яких приєдналися запорізькі козаки, які, безумовно, на той час уже мали традиційні прізвища, характерні для прізвищевої системи. Значна частина прізвищ виникла вже безпосередньо у Вилковому і відображає вуличні прізвиська за різними ознаками.

За даними нашого дослідження, у прізвищевому антропоніміконі вилківчан загальна кількість російських прізвищ налічує 202 одиниці, українських – 155.

У проаналізованому російському антропоніміконі переважають патронімічні прізвища з формантом **-ов/-ев** (85,7 %). Мотивуючою базою прізвищ є офіційні форми імен, як-от: *Авдеев, Алексеев, Архипов, Афанасьев, Васильев, Григорьев, Герасимов, Данилов, Дмитриев, Ефимов, Егоров, Игнатьев, Касьянов, Леонтьев, Марков, Михайлов, Максимов, Никифоров, Наумов, Павлов, Петров, Севастьянов, Савельев, Тарасов, Тихонов, Фадеев, Федотов, Фёдоров* тощо. Значно менше прізвищ утворено від гіпокористик та зменшувально-пестливих, побутових форм канонічних імен: *Васечкин, Илюшкин, Иванкин, Климакин, Тимозин, Трошин, Филлин, Юрин*. Прізвищевих імен із словотвірним елементом **-ин**, утворених від офіційної форми власного імені, майже немає. Виняток становлять прізвища *Лукин* і *Фомин*. Певний інтерес являє прізвищевий антропонім *Артёменков*, у якому наявні сліди українського патронімічного суфікса **-енк(о)**. Від імені по батькові *Кузьмич*, у свою чергу похідного від *Кузьма*, утворене прізвище *Кузьмичёв*.

Значна кількість прізвищ походить від прізвиस्क. У слов'ян здавна існувала традиція надавати людині прізвиська як додаток до імені, отриманому при хрещенні. Церковних імен було порівняно мало, а невичерпний запас прізвиस्क дозволяв легко виділяти людину в суспільстві. Такі антропоніми мають найбільшу частотність і створюють основу російського прізвищевого антропонікону [5, с. 85]. Найбільшу кількість відпрізвищових найменувань жителів Вилкового становлять ті, які вмотивовані зовнішніми ознаками людини: *Гладков, Губинов, Зубков, Крохинов, Куцев, Куцепалов, Лысов, Моргунов, Некрасов, Пальчиков, Плеханов* (від Плехан — 'лисий'), *Рыженков, Сипаткин, Толстиков, Усов, Щербатов* або вказують на особливості характеру та манери поведінки: *Быстрыков, Веселов, Горячёв, Кислов, Королёв, Кутузов* (від тюрк. *Qutuz* — 'запальний, несамовитий, божевільний'), *Трусков, Суворов, Чудаев, Шумилин, Чеснов*.

Значна кількість прізвищ утворена від назв професій, роду занять. В одних випадках такі прізвища прозорі щодо свого внутрішнього смислу: *Бочаров, Колесников, Олейников, Овсянников, Поводников, Решетников, Щётников*, в інших — це значення закладене у мотивуючому слові: *Командантов, Корпусов, Новиков* (у царській армії *новик* означало 'новачок'). Трапляються прізвища, значення яких розкривається при етимологічних пошуках. Так, прізвище *Пустовалов* походить від прізвиська *Постовал* (від слів *постоли* і *валати*), яке надавалося в давнину майстрам, які виготовляли постолі — взуття із сиром'ятої шкіри, або чоботарям. А прізвище *Пустовалов* є перекрученим варіантом антропоніма *Постовалов*, оскільки постолі забулися і їх місце, за народною етимологією, заступило зрозуміле слово *пустий* [7, с. 44].

Будь-яке слово могло лягти в основу прізвиська, а відтак стати мотивуючою основою для прізвища. Так, Ю. Федосюк щодо прізвищ *Крючков, Крюков* зауважує: «Что такое крюк и крючок, поясняют излишне, но распространенность этих фамилий заставляет полагать, что исходные слова давались в качестве прозвищ не в прямом их значении. Крюком могли назвать сутулого человека («в крюк согнуло»), крючком называли стряпчего, подьячего, чиновника, — словом, крючкотвора или же вообще придиричивого, мелочного человека» [7, с. 29].

Відіменні утворення з патронімічним суфіксом **-ин** складають 14,2 % від усіх проаналізованих нами російських антропонімів: *Бутылкин, Горин, Капустин, Кошкин, Курочкин, Лёвкин, Ночёвкин, Половинкин, Редькин, Сироткин, Сорокин, Шумилин* та ін. Деякі прізвища виявляють проміжний ступінь деривації, на якому приєднувався саме суфікс **-ин**: *Крох-ин-ов, Губ-ин-ов*. Зареєстровано також одне прізвище з формантом **-их**: *Черных* (0,1 %) та одиначне прізвище прикметникового походження *Тертыйшный*, яке утворено від «*тертыш*» — 'хорошо тёртый, мятый, вымешенный пшеничный хлеб' [1, т. 4, с. 401].

Абсолютну більшість українського антропонікону м. Вилкове складають прізвища з формантом **-енк(о)** — 50,3 %. Найменування з формантом **-енк(о)**, що виник шляхом поєднання суфіксів **-еня** і **-ко**, мали первісне демінутивне значення. Більшість із них за семантичною структурою — патронімічні, похідні від власних імен людей у календарній (офіційній) формі або у тій, яка побутувала саме в українському середовищі і має специфічні модифікації твірної бази (маємо на увазі не регулярні

фонетичні зміни, а лексичне варіювання): *Абраменко, Власенко, Давиденко, Борисенко, Гордієнко, Захаренко, Ігнатенко, Карпенко, Матвієнко, Назаренко, Потапенко, Тарасенко, Федоренко, Григоренко* (від Григор), *Петрушенко* (від Петрусь), *Стеценко* (від Стець), *Ющенко* (від Юхно, народної форми імені Єфим, укр. Юхим) та ін. Поодинокими є матронімічні прізвища, як-от: *Вдовенко, Любченко, Зінченко* (від *Любка, Зінька* — українських гіпокористик). За даними Ю. К. Редька, основою для творення українських прізвищ стало понад 200 власних імен, тоді як загальна кількість прізвищ, утворених від жіночих імен, становить близько 6 % [3, с. 11].

Значна кількість прізвищ на **-енк(о)** пов'язана з професією, родом занять «засновника» сімейного імені: *Бондаренко, Бурлаченко, Дехтяренко, Коваленко, Колісниченко, Кравченко, Овчаренко, Рибальченко, Титаренко, Шевченко, Шинкаренко* та ін. Зовнішні та поведінкові ознаки покладені в основу прізвищ *Бабенко, Головченко, Довженко, Куценко, Лисенко, Чернобривченко, Черненко*. Поодинокими є етнімічні прізвища, типу *Бойченко, Литовченко*.

Другою групою за структурним типом творення є так звані шляхетні прізвища на **-ський, -цький**, що виникли за часів Речі Посполитої: *Бучковський, Бацуровський, Думанський, Грабовський, Гульванський, Крижановський, Левицький, Неборський, Печерський, Рушувський, Шляхтицький* та ін. (22,5 %). Прізвища на **-к(о)**, як-от: *Башко, Бойко, Гринько, Гришко, Жадько, Зубко, Колывочко, Курдяшко, Малько, Опришко, Приходько, Балко* та ін. становлять 9,0 %, а на **-чук/-щук, -юк**: *Богатирчук, Бондарчук, Драчук, Дарчук, Кічук, Ковальчук, Коліщук, Семенюк, Поліщук, Теслюк, Шинкарюк, Ющук* та ін. — 10,9 %. Останні, як і прізвища з суфіксом **-енк(о)**, похідні від назв осіб за професією чи родом діяльності, які спочатку вживалися на позначення молодих за віком осіб, а згодом стали прізвищевими номінаціями. Прізвище *Поліщук* утворено від топоніма і вказує на географічний об'єкт, де мешкали предки.

За непродуктивною для цього регіону словотвірною моделлю утворено прізвища *Швець, Таран, Шарій, Бабій, Чернега, Баханович, Лесин* (7,3 %).

Отже, у прізвищевому українському антропоніміконі міста Вилкове знайшли відображення майже всі структурні типи українських прізвищ. Якщо розглянути сукупність вилківських прізвищ за територіальним розповсюдженням типів творення, то можна сказати, що заселення цього краю українцями відбувалося з теренів Наддніпрянщини, Слобожанщини, Полтавщини, Запоріжжя, оскільки саме там найбільше розповсюджені прізвища на **-енк(о)**. Значну спадщину залишили у вилківських прізвищах нападки вихідців з Речі Посполитої — прізвища на **-ський(ий), -цьк(ий)**. В антропоніміконі вилківчан відсутні прізвища із суфіксами **-ів, -ишин, -ич**, характерними для західного регіону України.

Висновки. У місті Вилковому, яке є історично білінгвальним, а зараз багатонаціональним, переважають російські прізвища (60 %), друге місце за кількістю посідають українські. Більшість українських і російських прізвищ патронімічні за семантикою твірних основ і позначають найменування сина за власним іменем, родом занять, походженням, фізичними та психічними особливостями батька. Мотивуючі ознаки, покладені в основу прізвищевих номінацій, типологічно подібні. Однак структурний склад російських та українських прізвищ значно відрізняється. Українські прізвищеві назви творяться за допомогою різних формантів: суфіксів **-енк(о)** (50,3 %), **-ськ(ий)/-цьк(ий)** (22,5 %), **-чук/-щук, -юк** (10,9 %), **-к(о)** (9 %) та ін. У той час російські прізвища не демонструють такої розмаїтості, оскільки у Вилковому актуалізовані лише дві моделі їх творення — із суфіксом **-ов/-ев** (85,7 %) та **-ин/-ін** (14,2 %). Винятки становлять прізвища *Черных* і *Тертышный*.

Прізвищева антропонімія міста дає змогу спостерігати географічний чинник у його заселенні українцями, головним чином з теренів Наддніпрянщини, Полтавщини, Запоріжжя, де переважають суфіксальні деривати на **-енк(о), -к(о)**, а також і з Волині та Західного Полісся, де найуживанішими є форми на **-чук/-щук, -юк**. У Вилкові спостерігається значний шар зукраїнізованих польських прізвищ, типу *Шляхтицький*, що засвідчує привабливість цих місць для польської та української шляхти. Західноукраїнський регіон, з його моделями творення прізвищ, тут майже не представлений.

Література

1. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Москва : Рус. яз., 1980.
2. Подольская Н. В. Антропонимика. *Русский язык : Энциклопедия*. 2-е изд. Москва : Большая рос. энцикл. : Дрофа, 1997. С. 31.
3. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наук. думка, 1966. 217 с.
4. Степанов Е. Н. Город в контексте научной лингвистической парадигмы. *Мова : науково-теоретичний часопис з мовознавства*. Одеса : Астропринт, 2012. № 17. С. 14–23.
5. Супрун В. И. Ономастическое поле русского языка и его художественно-эстетический потенциал : Монография. Волгоград : Перемена, 2000. 172 с.
6. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Функціонування власних назв. Хмельницький : Авіст, 2009. Ч. II. 374 с.
7. Федосюк Ю. А. Русские фамилии : популярный этимологический словарь. 6-е изд., испр. Москва : Флинта : Наука, 2006. 240 с.

References

1. Dal, V. I. (1980), *Explanatory Dictionary of the Living Great Russian Language* : in 4 vol. [Tolkovyy slovar' zhivogo velikoruskogo yazyka : v 4 t.], Russkiy yazyk Publishing house, Moscow.
2. Podolskaya, N. V. (1997), "Anthroponymy", *The Russian Language* : Encyclopedia, 2 nd ed. ["Antroponimika", *Russkiy yazyk* : Entsiklopediya, 2-e izd.], The Great Russian Encyclopedia : Drofa Publishing house, Moscow, 703 p.
3. Redko, Yu. K. (1966), *Modern Ukrainian surnames [Suchasni ukraiyins'ki pryzvyschcha]*, Naukova dumka Publishing house, Kyiv, 217 p.
4. Stepanov, Ye. N. (2012), "City in the context of linguistic research paradigms", *Mova / Language* : scientific and theoretical journal of linguistics ["Gorod v kontekste nauchnoy lingvisticheskoy paradigmy", *Mova* : naukovu-teoretychny chasopys z movoznavstva], Odessa I. I. Mechnikov National University, Astroprint, Odessa, vol. 17, pp. 14–23.
5. Suprun, V. I. (2000), *Onomastic field of the Russian language and its artistic and aesthetic potential* : Monograph [Onomasticheskoye pole russkogo yazyka i yego khudozhestvenno-esteticheskyy potentsial : Monografiya], Peremena Publishing house, Volgograd, 172 p.
6. Torchinskiy, M. M. (2008), *The structure of the onymic space of the Ukrainian language. Functioning of proper names [Struktura onimnogo prostoru ukrai'ns'koi' movy. Funktsionuvannya vlasnykh nazv]*, Avista Publishing house, Khmelnytsky, Part II, 374 p.
7. Fedosyuk, Yu. A. (2006), *Russian surnames : popular etymological dictionary [Russkiye familii : populyarnyy etimologicheskyy slovar']*, Flinta Publishing house, Moscow, 240 p.

ВДОВИЧЕНКО Наталья Владимировна,

кандидат филологических наук, доцент кафедры прикладной лингвистики Одесского национального университета имени И. И. Мечникова; Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65058, Украина; тел.: +38 098 0821538; e-mail: vdovichenkonv2017@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7267-2258

РУССКИЙ И УКРАИНСКИЙ СЛОИ ФАМИЛЬНОГО АНТРОПОНИМИКОНА ГОРОДА ВИЛКОВО ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. Цель статьи — анализ объёма, структуры, семантики производящих основ русских и украинских фамилий, принадлежащих жителям города Вилково Одесской области. Объектом исследования стали фамильные антропонимы. В работе используется методика лингвистического анализа, включающая описательный метод, метод сопоставительного и количественного анализа. Результаты анализа дают возможность утверждать, что при семантической общности структурный состав русских и украинских фамилий значительно отличается: украинские фамильные названия более разнообразны. Автором были сделаны выводы, что в городе Вилково, основанном в XVIII в. староверами-некрасовцами, к которым присоединились запорожские казаки, и исторически билингвальном, преобладают русские фамилии (60 %), второе место занимают украинские. Отмечено, что украинские и русские фамилии имеют много общего: большинство из них патронимические по семантике своих производящих основ, так как обозначают наименование сына по имени собственному, роду занятий, происхождению, физическим и психическим особенностям отца, но в украинских фамилиях используются более разнообразные форманты по сравнению с русскими.

Выводы. Фамильная антропонимия города дала возможность наблюдать географический фактор в его заселении украинцами, главным образом с территорий Надднепрянщины, Полтавщины, Запорожья, Волыни и Западного Полесья. Абсолютное большинство русских фамильных номинаций традиционны, образованы ещё в начальный период их формирования и в определённой степени отражают традиционный образ жизни и мировоззрение старообрядцев — основателей этого населённого пункта. В Вилково имеются также украинизированные польские фамилии. Русские фамилии достаточно компактны по способу образования и не проявляют региональных признаков. Абсолютное большинство русских фамильных номинаций традиционны, они созданы ещё в начальный период их формирования и отчасти отражают традиционный образ жизни и мировоззрение старообрядцев — основателей этого населённого пункта.

Ключевые слова: фамильная антропонимия, русские фамилии, украинские фамилии, город Вилково Одесской области.

Nataliya V. VDOVICHENKO,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of the Applied Linguistics, Odessa I. I. Mechnikov National University; 24/26, Francuzskiy blvd., Odessa, 65058, Ukraine; tel.: +38 098 0821538; e-mail: vdovichenkonv2017@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7267-2258

RUSSIAN AND UKRAINIAN LAYERS OF THE SURNAME ANTHROPONYMICON OF THE CITY OF VYLKOVE, ODESA REGION

Summary. The purpose of the article is to analyze the volume, structure and semantics of the motivating bases of Russian and Ukrainian surnames that belong to the residents of Vylkove, Odesa region. The object of the study is surname anthroponyms. The method of linguistic analysis is used in the work, which includes descriptive method and method of comparative and statistical analysis. The results of the analysis allow us to state that the semantic identity of the structural composition of Russian and Ukrainian surnames differs significantly: Ukrainian surnames are more diverse. The author concludes that in the city of Vylkove, which was founded in the 18th century by Nekrasov Old Believers, joined by the Zaporozhian Cossacks, and which is historically bilingual, Russian surnames predominate, followed by Ukrainian ones. It is specified that Ukrainian and Russian surnames have much in common: most of them are patronymic in the semantics of their motivating bases because they indicate the naming of a son by the name, occupation, origin, physical and mental characteristics of the father. However, Ukrainian surnames use more diverse forms than Russian ones. The surname an-

thrononymy of the city made it possible to observe the geographical factor in its settlement by Ukrainians, mainly from the Naddniproianshchyna region, Poltava region, Zaporizhzhia region, Volyn region and Western Polissya. In Vylkove there is a significant layer of Ukrainianized Polish surnames, while Russian surnames are quite compact and do not show any special territorial features. It is significant that the vast majority of Russian surnames are traditional, created in the initial period of their formation and to some extent reflect the traditional way of life and worldview of the Old Believers — the founders of this village.

Key words: surname anthroponymy, Russian surnames, Ukrainian surnames, the city of Vylkove, Odesa region.

Статтю отримано 10.11.2021 р.

DOI: 10.18524/2307–4558.2021.36.249720

УДК 811.111'06'367.626

МОЙСЕЄНКО Наталія Григорівна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри граматики англійської мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, Україна; e-mail: natalymoiswx@gmail.com; тел.: +38 093 4388839, +38 067 1087618; ORCID ID: 0000–0002–8465–5519

ЛЕКСЕМИ *SOME* ТА *ANY* ЯК ПОКАЗНИКИ КАТЕГОРІЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. *Мета* статті полягає у встановленні контекстуального та граматичного значень лексем *some* і *any*, а також їх граматичних характеристик, формулювання гіпотези щодо характеру категорії детермінації (означеності — неозначеності), а також визначення можливості лексем, що підлягали дослідженню, виступати в ролі показників цієї категорії. *Об'єктом* дослідження виступають категорія означеності-неозначеності іменників і особливості функціонування лексем *some* і *any* в сучасній англійській мові. *Предмет* дослідження — характер категорії означеності-неозначеності та лексико-граматичні особливості лексем *some* і *any*, які дають змогу цим лексемам слугувати маркерами зазначеної категорії. *Результати* дослідження свідчать про те, що *some* і *any* за своїми граматичними показниками відносяться до різних частиномовних груп, однак за своєю прагматичною спрямованістю вони об'єднані значенням показників неозначеності, тобто співвідносяться із невідомими, неозначеними, неідентифікованими явищами. Це відповідає семантиці категорії неозначеності. *Висновки.* Виходячи із того, що значення *some* і *any* цілком відповідають семантиці категорії неозначеності в рамках категорії детермінації, вони є показниками цієї категорії. Їх приналежність до різних дискурсно-когнітивних груп слів дає можливість вважати, що граматичні маркери цієї категорії можуть не обмежуватись рамками однієї частиномовної групи.

Ключові слова: лексема, прагматика, категорія, означеність, неозначеність, детермінатор, граматичне значення, контекстуальне значення, частина мови, дискурсно-когнітивна група слів.

Постановка проблеми й актуальність дослідження. У мовознавстві дотепер невирішеною є проблема функціонування і вираження мовними засобами категорії означеності / неозначеності. Цю проблему було зафіксовано ще у працях античних філософів Платона, Аристотеля, їхніх послідовників. З давніх часів намагаються знайти відповіді на питання про зміст понять «означеність» / «неозначеність» і мовленнєві засоби вербалізації цього змісту.

На нашу думку, граматичні показники категорії детермінації не можна зводити лише до артиклів, навіть якщо таку частиномовну категорію виокремлюють у мові. Ціла низка дослідників англійської мови визначає артиклі як слова, що мають свою специфіку вираження категорії означеності / неозначеності, проте, вони разом із неозначеними займенниками відносяться до лексико-синтаксичної групи слів, які функціують як детермінатори іменника [1; 4; 7; 12]. Обґрунтування теоретичних засад встановлення меж граматичних маркерів категорії детермінації та характеру цієї категорії потребують подальшого дослідження.

Зв'язок із попередніми дослідженнями. Із середини XIX ст. категорія означеності / неозначеності, або інакше — детермінації, — є предметом роздумів лінгвістів. Однак і сьогодні лінгвісти не дають однозначного визначення термінів «означеність», «неозначеність»; мають місце розбіжності щодо трактовки цієї категорії як явища лінгвістичного. Є мовознавці, які вважають цю категорію філософською або семантичною. Немає єдності в поглядах науковців на питання про набір засобів репрезентації категорії означеності / неозначеності у мові.

А. А. Корнієвський зазначає, що як наявність категорії означеності / неозначеності у певних мовах можна розглядати існування артикля. На думку дослідника, це є підтвердженням того, що уявлення про означеність є важливою складовою для носіїв певної мови. Стосовно категорії означеності / неозначеності в англійській мові дослідник зазначає, що її виокремлюють як централізоване поле з непорушним морфологічним ядром, вираженим артиклем. Аналогічних думок